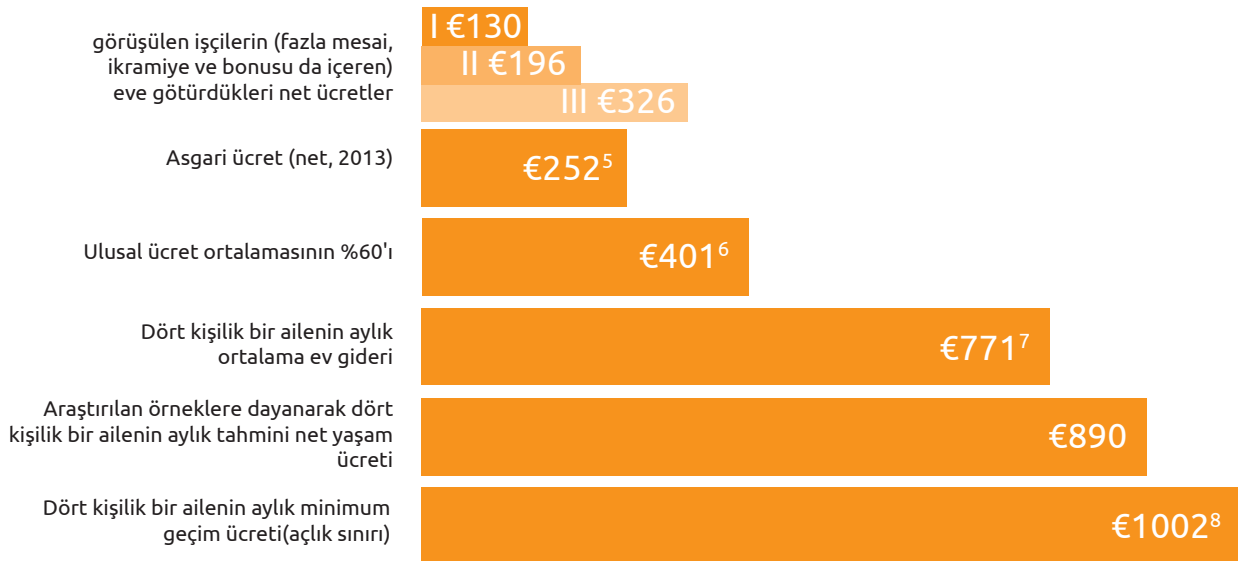

ÜCRETLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

I Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki atölyeler II Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki fabrikalar III İstanbul'daki fabrikalar

MÜŞTERİLERDEN TALEP EDİLENLER

- **İlk acil adım olarak** küresel satın alıcıların Türkiye'deki işçilerin, (fazla mesai ve ikramiyeler hariç) en az **401 Euro** (ulusal ücret ortalamasının %60'ı) temel net ücret almalarını temin etmesi gerekmektedir. **Daha sonraki adım olarak** temel net ücretler **tahmini minimum yaşam ücreti seviyesine yükseltilmelidir.**
- Küresel satın alıcıların (markaların) tedarikçiye ödedikleri gerçek ücret, işçilerin ücretlerinin artırılmasını sağlayacak seviyede olmalıdır. Küresel satın alıcılar **fiyat yapılarını ve satın alma pratiklerini buna uygun hale getirmelidir.**
- Küresel satın alıcılar hak ihlallerine ve kötü muameleye dayanan çalışma uygulamalarına son vermek için **sendikalarla ve emek/insan hakları örgütleriyle diyaloga girmeli** ve tedarikçilerinin yönetimine (fabrika yahut atölye yönetimlerine) bu uygulamaları durdurması için baskı yapmalıdır.
- Tedarik zincirlerinin **sorumluluğunu alarak** tedarik zincirlerini kontrol altında tutmalı ve **kayıtdışı çalışma** da dahil olmak üzere tedarik zincirini denetlemelidirler.
- Davranış kurallarının, mevcut **ulusal yasalarla uluslararası düzenlemelerin** -özellikle- ücretler, fazla mesai ve örgütlenme özgürlüğüyle ilgili olan maddelerinin **tedarik zincirleri içerisinde** uygulanmasını sağlamalıdır.
- Denetim süreçlerinde ve denetimler sonucu ortaya çıkan düzeltici eylem planlarında **işçilere, sendikalara ve bu konularda çalışan STKlara danışılmasını** sağlamalıdır.

TÜRKİYE'DE HAZIR GİYİM SANAYİ

Türkiye'de yaklaşık 508.000 işçi hazır giyim ve deri sanayinde (tekstil endüstrisi hariç) kayıtlı olarak çalışıyor. Yaklaşık 1,5 milyon işçinin bu sanayide kayıtdışı olarak çalıştığı tahmin ediliyor.

Eski sosyalist ülkelerin küresel hazır giyim tedarik zincirindeki temel faaliyeti dikimken Türkiye'de tekstil zincirinin her parçası bulunuyor. Türkiyeli moda sektörü, Balkanların ve Kafkasya'nın eski sosyalist ülkeleri de dahil olmak üzere gittikçe daha çok Avro-Akdeniz bölgesinde üretim yapıyor.

Geçtiğimiz 25 yıl boyunca Türkiye'deki hazır giyim sanayi yavaş yavaş ve istikrarlı bir şekilde büyüdü. Tekstil, hazır giyim ve deri sektörleri, GSMH, toplam istihdam ve ihracattaki payları sebebiyle Türkiye ekonomisindeki lokomotif sektörler.

1980-1999 arasında tekstil ve hazır giyim sanayi yılda %20,5 büyümeyle ülkede imalat sektörünün en büyük ihracatçısı haline geldi. Hammadelerin, özellikle de pamuğun erişilebilirliği, görece düşük emek maliyetleri, Avrupa'ya yakınlık ve Avrupa Birliği'yle imzalanan gümrük birliği anlaşması sayesinde tekstil ve hazır giyim sanayi, ihracatını 1980'de 777\$'dan 1999'da 9,9 milyar \$'a yükseltebildi. 1999'da deprem, ekonomik sorunlar ve kur dalgalanmaları sebebiyle Türkiye, otuz yıl içinde ilk kez toplam ihracatında ciddi bir düşüş yaşadı. Buna rağmen tekstil ve hazır giyim sektörü 2000-2007 yılları arasında toparlandı, ihracatı %100'ün üzerinde arttı. 2007'de ihracat yılda 16 milyar \$'a ulaştı. Tekstil ve hazır giyim sektöründe üretim 2008 ve 2009'da küresel ekonomik krize bağlı olarak yeniden düştü. Yine de bu sektörler 2010'dan sonra belirgin şekilde toparlandılar.

Röportaj verenler, araştırılan fabrikalarda şu müşteri ve markaların üretimi olduğunu söylediler: ZARA, Hugo Boss, Mayerline, Otto, Benetton, LC Waikiki, DeFacto, Julietta

"Elimizde avucumuzda yok. Günü gününe yaşıyoruz."

"Fazla mesai yoksa para da yok. Ama ek ücret için fazla mesai yapmamız gerekiyor. Çünkü görüyorsunuz, maaşlarımız yeterli değil. Ev için 950 TL ödüyorum. Geri kalan para, diğer giderlere yetişmezken nasıl geçineyim?"

Hazır giyim üretimi yapılan Türkiye'nin güneydoğusundaki bölgelerden birinin, "Çin'den de Ucuz" sloganıyla reklamı yapıldı. Yatırımcılar, hazır giyim işçilerine sadece asgari ücret ödeneceği gibi vaatlerle bölgeye çekildiler.

Sanayi çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşuyor. Kamuya ait işletmelerin çoğu özelleştirildi. Şu anda sanayiye özel sektör hakim. İhracatların en büyük kısmı Almanya'ya yapılıyor (%21,4), İspanya ve Birleşik Krallık, ikinci ve üçüncü olarak onu takip ediyorlar. Diğer önemli AB pazarları Fransa, Hollanda, İtalya, Danimarka, Belçika, İsveç, Polonya ve Romanya.

ÜCRETLERLE İLGİLİ HAK İHLALLERİ

- ▶ Ücretler, yaşam ücretinin çok altındadır.
- ▶ Vergi ve sosyal güvenlik ödemekten kaçınmak için işçi ücretleri ve fazla mesailer eksik beyan edilmektedir.
- ▶ İşçiler yasal koruma veya sosyal güvence olmaksızın çalıştırılmaktadır.
- ▶ İşçilerin daha iyi ücretlere, iş ilişkisinin sona ermesi durumunda kıdem ve ihbar tazminatlarına erişmesini önleyen, yıllık izinden mahrum bırakan uzun süreli çıraklık ve stajyerlik uygulamaları mevcuttur.
- ▶ Aşırı fazla mesai yapılmakta, fazla mesai ücretleri yasaya uygun olarak ödenmemekte ve işçiler açısından fazla mesaiyi reddetmek mümkün olmamaktadır.
- ▶ Hastalık durumunda ücret kesintileri yapılmaktadır.
- ▶ İşçiler hayatta kalmak için birden çok işte çalışmak ve/veya tarıma bel bağlamak zorunda kalmaktadır.
- ▶ Örgütlenme özgürlüğü; kısıtlayıcı ve katı sendika yasaları, kayıtdışı çalışma veya taşeronlaşma, tehdit, ayrımcılık, işten çıkarma, fişleme, şiddet ve taciz gibi engellerle ihlal edilmektedir.
- ▶ Kısıtlayıcı düzenlemeler Toplu İş Sözleşmesi yapılmasını engellemektedir.

ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI¹⁰

Araştırma, tedarik zincirindeki farklı seviyelere yoğunlaştı: İstanbul'da bir fabrika, Batman bölgesinde taşeron olarak çalışan iki fabrika (Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi-Kürt Bölgesi). Bunlardan biri taşeron olarak çalışan bir fabrika diğeryse taşeronun taşeronu olarak çalışan bir işyeri. Alan araştırması tedarik zincirinde aşağıya doğru inildikçe maaşların nasıl azaldığını, korunmasızlığın arttığını gösteriyor. Genellikle Batman'daki fabrikalar, İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük, uluslararası marketle iyi bağları olan şehirlerdeki büyük uluslararası markaların tedarikçisi ve üreticisi olan şirketlere üretim yapıyorlar.

ÜCRETLER BASAMAKLARI VE RİSK ALANLARI

İstanbul'daki işçiler (fazla mesailer dahil) 1000 TL (326 Euro) civarında kazansalar da Batman'daki fabrikalarda işçiler 600-900 TL arası kazanıyorlar (196-293 Euro). Batman atölyelerindeki işçilerse fazla mesai dahil ayda 400 TL (130 Euro) kadar düşük bir ücret alabiliyorlar.

Araştırılan işyerlerindeki işçiler, aldıkları ücretlerin en temel ihtiyaçlarını sağlayacak minimum geçim seviyesinin çok altında olduğunu belirtiyorlar. Batman'daki işçiler ayı çıkarabilmek için işyerinden hep 200-300 TL (65-98 Euro) avans almak zorunda kaldıklarını ifade ediyorlar.

"Mücadele etmeye başlamadan önce harıl harıl çalışıyorduk ama mücadele de pahalıydı. Olsun, bir daha olsa bir daha yaparım. Hiç tereddüt etmem. Pişman değilim."

Batman'daki fabrikalardan biri 80-90 işçi çalıştırırken diğeri 220-230 işçi çalıştırıyor. Bunlardan %30-40'ı kayıtsız çalışıyor, yani en temel sosyal haklardan mahrumlar. Araştırılan iki fabrika, H&M ve Zara/Inditex de dahil olmak üzere iyi bilinen markalara mal üretmekte.

İki fabrikaya ek olarak küçük bir atölye de araştırıldı. Atölye 18-20 işçi çalıştırıyor. Bu işyerinin çalışanları Kürt kadınlar, burada kayıtsız ve sigortasız olarak çalıştırılıyorlar. Kayıtsız çalıştıkları için sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşıyorlar. Daha ciddi sorunlar için hastaneye para ödemeleri gerekiyor. "Hastalanmamak için çok çaba harcadıklarını" söylüyorlar. İşçiler arasında Suriyeli göçmenler de var. Suriye'den göç etmek zorunda kalmış olan 18 yaşında genç bir kadın işçi iki yıldır bu işyerinde hiçbir yasal güvencesi olmadan çalıştığını ifade ediyor.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ - TÜRKİYE'NİN UCUZ ARKA BAHÇESİ

Batman bölgesinde görüşülen kadınların çoğu 18-30 yaş arasındaki genç kadınlar. Bu genç kadınlar evliliklerine kadar çeyizlerini tamamlamaya çalışıyorlar. Bu amaçla kıyafetler ve kumaşlar satın alıyorlar. Büyük bir çoğunluğu evlendikten sonra işi bırakmayı planlasa da işlerini evden çıkıp sosyalleşmenin bir parçası olarak da görüyorlar. İş koşulları iyi olmasa da, işyeri hala kadınların hayatlarını kazanıp evdekinden daha özgür hissettikleri bir alan. Ayda yaklaşık 730 TL (238 Euro) kazanıyorlar. Aylık ortalama geçim giderleri 1020 TL (332 Euro). Bu para, tam da Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun açıkladığı açlık sınırına denk geliyor. Kadınlar ihtiyaçları olan ücretle gerçek ücretleri arasındaki farkı fazla mesai yaparak kapatmaya çalışıyorlar. Fazla mesai ücretleri kanuna uygun şekilde ve gerçek oranlar üzerinden ödenmediği için 30-50 saat fazla mesai yaptıklarında ayda sadece 160-200 TL (52-65 Euro) kazanabiliyorlar. Çocukların eğitimi, kültürel etkinlikler, kıyafet, ayakkabı, tatil, sağlık veya ev tadilatı gibi ihtiyaçlarının pek çoğunu feda etseler bile işçiler, fazla mesai olmaksızın en temel harcama ve ihtiyaçlarını karşılayamıyorlar.

AÇLIK SINIRININ ALTINDA ÜCRET ALABİLMEK İÇİN AŞIRI FAZLA MESAI

Batman bölgesindeki normal çalışma günde 10-10,5 saat. Ayrıca görüşme yapılan işçiler genellikle haftada iki-üç gün 21:00'e kadar, cumartesileri de 13:00'e kadar çalışmak zorunda kaldıklarını ifade ediyorlar. İşçiler, fazla mesainin tam olarak nasıl hesaplandığını bilmediklerini belirtiyorlar. Pek çoğu iyi bir ücret almadıklarını düşünüyor. Daha küçük atölyelerde işçiler çoğunlukla kayıtdışı çalışıyorlar, yani sigortalı olarak erişecekleri en temel sosyal haklardan yoksunlar. Atölyelerdeki işçiler 09:00'da iş başı yaptıklarını ve bazen gece yarısına, hatta ihtiyaç olduğunda sabahlara kadar çalışmak zorunda kaldıklarını ifade ediyorlar.

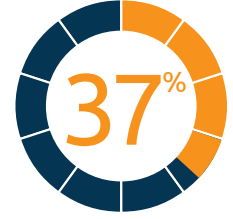
Bölgesine ve küresel tedarik zincirindeki yerine göre işçiler, fazla mesai ve ikramiyeler dahil olmak üzere, ayda 130-440 Euro kazanabiliyorlar. Batman bölgesindeki işçiler fazla mesai olmadan ayda sadece 87-134 Euro arası kazanabiliyorlar. Görüşme yapılan işçiler dört kişilik bir aile için ayda 890 Euro yaşam ücreti olması gerektiğini tahmin ediyorlar.

İşçiler "sıfır sosyal hayatları" olduğundan yakınıyorlar. İşçilerinden biri bile aileleriyle tatile çıkmamanın hayalini dahi kuramıyor. İşçiler tatilden bahsettiklerinde çoğunlukla "rüya", "cennet", "bizim için lüks" gibi kelimeler kullanıyorlar

Görüşme yapılan işçilerin ORTALAMA NET MAAŞLARI minimum yaşam ücretinin

(Güneydoğu Anadolu Bölgesi) ve

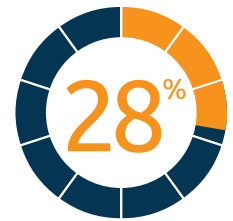
'sini (İstanbul) karşılıyor.

İstanbul'da görüşülen hazır giyim işçilerinin fazla mesai dahil ortalama maaşı

€ 326

aile giderlerini karşılamıyor. Hatta Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun bir kişi için belirlediği açlık sınırının (332 Euro) da altında kalıyor.

Yasal asgari ücret, min. yaşam ücretinin

'ini karşılıyor.

N.'NİN HİKAYESİ - TÜRKİYE'DE FABRİKA İŞÇİSİ

N. 30 yaşında. Çalışmak için ortaokulu bıraktı çünkü ağabeyi okul masraflarını karşılayamıyordu. Aile bütçesine destek olmak zorundaydı. Bu yüzden tekstil ve hazır giyim sanayinde çocuk işçi olarak çalışmaya başladı. Sanayide çeşitli işlerde çalıştıktan sonra çalıştığı fabrika kapandı. Fabrika kapandıktan sonra İstanbul'da başka bir fabrikaya başvurdu. Son yedi yıldır bu fabrikada çalışıyor.

Burada çalışmaya başladığında fabrikada kimseyi tanııyordu. Şimdi, beraber verdikleri mücadeleler sayesinde birçok iyi arkadaşı var. "Birbirimizi ailelerimizden daha çok görüyorduk. Bir günde 12 saatten fazla," diyor. "Ama birbirimizi sevmeydik. Başta rekabet ediyorduk. Arkadaşlarımızdan biri sayesinde önce arkadaş olmayı öğrendik. Sonra beraber mücadele etmeyi öğrendik. Mücadele etmeye başlamadan önce harıl harıl çalışıyorduk ama mücadele de pahalıydı. Olsun, bir daha olsa bir daha yaparım. Hiç tereddüt etmem. Pişman değilim." Makina bölümünde operatör olarak çalışıyordu. İşle ilgili hiçbir eğitim veya kurs almamıştı.

Evlü, iki çocuğu var. Kızı 5, oğlu 3 yaşında. Çocukları, karısı ve annesiyle yaşıyor. Karısı çalışmıyor çünkü annesiyle beraber çocuklara bakması gerekiyor. Fabrikadan oldukça uzakta yaşıyor. Her gün erkenden -05:00'te kalkıyor, 17:00'de eve dönüyor. Haftada altı gün çalışıyor. Küçük oğlunun pek çok sağlık sorunu var, sık sık hastalanıyor. N. kayıtlı çalıştığı için oğlu da sağlık sigortasından faydalanabiliyor. "Hayatımızdaki en önemli şeylerden biri," diyor, "sağlık sigortası olmadan hayatımızı devam ettiremeyiz."

Geçen ay 1350 TL (440 Euro) maaş, 200 TL (65 Euro) yol masrafı ve 100 TL (33 Euro) asgari geçim indirimi almış. Maaşlar genelde ayın 7'sinde ödeniyor. Her ayın 22'sinde avans çekebiliyorlar. Örgütlenmeden önce aynı para için günde 12 saat çalışıyorlardı. Kötü olansa şu anda fazla mesailerinin olmaması. "Bu da başka bir sorun," diyor, çünkü "fazla mesai yoksa para da yok. Ama ek ücret için fazla mesai yapmamız gerekiyor. Ev için 950 TL ödüyorum, geri kalan para, diğer giderlere yetişmezken nasıl geçineyim?"

Yiyecek için 200 TL (65 Euro) harcıyor. Et ve et ürünleri alamadığını, eti çoğunlukla yılda bir kere Kurban Bayramı'nda yediklerini söylüyor. Genelde süpermarketlerden daha ucuz olan semt pazarından sebze alıyorlar. Akralarını memleketten kurutulmuş yiyecek göndererek ailesine bir parça destek oluyor. Bu kadar çok borcu olduğu için acil bir durumda kullanmak üzere kenara koyacak parası olmadığını söylüyor. Ama yine de umutlu olmak için bir sebebi olduğunu düşünüyor. "Çünkü," diyor, "yakında Toplu İş Sözleşmesi imzalayacağız. "O zaman maaşlarımız yükselecek, işten atılma korkumuz kalmayacak. Kızım ve oğlum için umutluyum."

¹ <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>

² Çalışma Bakanlığı'na göre kayıtlı çalışan hazır giyim ve ayakkabı işçileri, Haziran 2012 verisi.

³ www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorguide/Pages/DemographyAndLaborForces.aspx

⁴ <http://www.timakademi2023.org/wp-content/themes/a23/docs/tekstil-hazir-giyim.pdf>

⁵ Çalışma Bakanlığı: www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/istatistikler/net_brut_asgari_uc, May 31, 2013

⁶ <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16200>

⁷ <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13579>

⁸ Minimum Maaş Sabitleme Komisyonu, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) geçim için bir miktar belirlemesini talep etti. Bu miktar Kasım 2012'de TÜİK tarafından net 1025,40 TL olarak hesaplandı. Bu hesaplamanın yapısında, işçinin ailesi hesaba katılmadı, yani bu yalnızca bir işçi için temel bir tüketici sepeti ve elimizdeki tek güncel bilgi. Şu anda yaptığımız genel bakış için bir ailenin minimum geçim ücreti, bir işçinin temel tüketici sepetine göre üç tüketim birimidir.

⁹ <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16200>

¹⁰ Ağustos ve Eylül 2013 boyunca dört ayrı fabrikadan işçilerle 45 kaliteli röportaj yapıldı.

YAZARLAR

Bilge Seçkin: bağımsız araştırmacı, **M. Emin Yılmaz:** işçi/araştırmacı

Dr. Bettina Musiolek: Eastwind-Institute, Entwicklungspolitisches Netzwerk Sachsen ENS, Temiz Giysi Kampanyası

Christa Luginbühl: Berne Declaration, Temiz Giysi Kampanyası İsviçre

Çeviri: İrem Güven